

7. ŽODYNO PLĖTOJIMAS

Žodynas yra svarbi asmens kalbinės kompetencijos dalis. Asmens žodynas arba leksinė kompetencija – tai leksikos žinios, visi sukaupti žodyno ištekliai ir gebėjimas vartoti mokamus žodžius įvairioje kalbinėje veikloje. Žodynas apima ne tik leksinius elementus (žodžius, frazes, žodžių junginius ir pan.), bet ir gramatines žodžių ypatybes (linksniavimo tipą, valdymą ir pan.), kurios padeda žodžius organizuoti į prasmingus sintaksinius vienetus. Būtent todėl svarbu mokytis ne atskirų žodžių, bet žodžių junginių, leksinių-gramatinių konstrukcijų. Ši taisyklė galioja mokantis tiek gimtosios, tiek užsienio kalbos.

Leksika yra esminė visų kalbinės veiklos rūšių ir kalbinių gebėjimų dalis. Kai klausomės ar skaitome, atpažįstame žinomus ir stengiamės atspėti nežinomus žodžius naudodamiesi konteksto informacija ar žodžių darybos taisyklėmis. Kai kalbame ar rašome, stengiamės vartoti leksinius vienetus taisyklingai ir tinkamai pagal sociolingvistinį kontekstą ir bendravimo situaciją. Savaimė suprantama, kuo platesnis ir turtingesnis mūsų žodynas, tuo lengviau mums reikšti mintis žodžiu ir raštu. Toliau pateikiame keletą patarimų, kaip galima turtinti žodyną ir plėtoti leksinę kompetenciją.

- **Skaitykite.** Skaitydami tekstus, nuolatos susiduriame su naujais žodžiais, galime nesunkiai suvokti jų reikšmę iš konteksto, taip pat atkreipiame dėmesį į žodžių vartojimo ypatumus. Jeigu nepavyksta suprasti žodžio iš konteksto, tuomet patartina pasitikrinti jo reikšmę žodyne. Naują žodį pasibraukite ar užsirašykite savo sąsiuvinyje. Užsirašykite ne atskirą žodį, o ilgesnę frazę, leksinę-gramatinę konstrukciją. Tikėtina, kad kitą kartą skaitydami tą patį tekstą ar panašios tematikos tekstus, neseniai rastus naujus žodžius nesunkiai atpažinsite. Skaitykite tai, kad jus domina. Tuomet naujų žodžių nagrinėjimas kontekste nebus labai varginantis. Atvirkščiai, sužinoję naujos, jus dominančios informacijos, turėsite motyvaciją skaityti sudėtingesnius, aukštesnio lygio tekstus.

- **Užsirašykite, kartokite, vartokite.** Užsirašyti naują žodį nepakanka. Norėdami žodį įsisavinti, kad jis taptų jūsų leksikono dalimi, turite jį bent 10 ar 20 kartų pakartoti – tačiau ne tik ištartai balsu, bet pavartoti prasmingai – kokiai nors minčiai išreikšti. Užsirašykite naują žodį ar frazę, o po to sugalvokite keletą sakinių su jais ir užrašykite šalia. Sakiniai turėtų būti jums aktualūs, susiję su jūsų asmenine patirtimi, tada žodis greičiau taps jūsų žodyno dalimi, ir galėsite jį vartoti kalbėdami ar rašydami.

- **Atkreipkite dėmesį į žodžių junginius.** Mes nevartojame žodžių atskirai, po vieną, taigi ir mokytis naujų žodžių reikia ne po vieną, o junginiuose, kuriuose jie įprastai vartojami. Pavyzdžiui, žodis „egzaminas“ dažniausiai vartojamas tokiuose junginiuose: „rengtis egzaminui“, „laikyti egzaminą“, „išlaikyti egzaminą“, „neišlaikyti egzaminą“, „egzamino rezultatai“, „sunkus egzaminas“, „lengvas egzaminas“, „valstybinis egzaminas“, „baigiamasis egzaminas“, „stojamasis egzaminas“ ir pan.

- **Naudokitės žodynais.** Daugelis žmonių moka naudotis žodynu ir žino, kaip susirasti žodžio reikšmę, tačiau nedaugelis žmonių pasibraukia ar kitaip pasižymi žodyne tikrintus žodžius. Kaskart ieškodami naujų žodžių reikšmių, atkreipsite dėmesį ir į pažymėtuosius, kurių reikšmę jau tikrinote, tokiu būdu ir juos greitai pasikartosite. Tikrindamiesi naujo žodžio reikšmę, perskaitykite visą apibrėžtį. Atminkite, kad žodžiai turi daugiau nei vieną reikšmę, ir reikšmė, kurios jūs ieškote, gali būti pateikta ne pačioje pradžioje, o pabaigoje. Visų žodžių reikšmių studijavimas padės geriau suprasti žodžio daugiareikšmiškumą. Aškinamuosiuose žodynuose pateikiama sinonimų, žodžio vartojimo pavyzdžių, kurie itin naudingi, jei norite ne tik suprasti naują žodį, bet ir jį aktyviai vartoti kalbėdami ar rašydami. Jei naudojate elektroninius žodynus, galėsite išgirsti ir žodžio tarimą.

- **Ieškokite sąsajų, grupuokite žodžius,** Užsirašydami naujus žodžius, pasistenkite susieti juos su jau žinomais, tokiu būdu naujas žodis pateks į tam tikrą prasminę žodžių grupę. Pavyzdžiui, sužinoję naują augalo pavadinimą, prisiminkite daugiau augalų pavadinimų, pasikartokite visus žinomus šio semantinio lauko žodžius. Grupuoti žodžius galima pagal temą, pagal kalbos dalį, darybos taisykles, tarimo ypatumus ir pan.

- **Auginkite žodžių medžius.** Itin naudinga sudarinėti žodžių medžius, kurie leidžia susieti daugybę įvairių žodžių į vientisą paveikslą, kurį galima nuolatos papildyti. Pavyzdžiui, žodžių medis tema „oro uostas“ gali apimti įvairių oro uosto patalpų pavadinimus, darbuotojus, atliekamus veiksmus, bagažo taisykles ir pan. Augindami tokį teminį medį, galime plėtoti žodžių sąrašus įvairiomis kryptimis, pavyzdžiui, pridėti temą „lėktuve“, apimančią įvairias lėktuvo dalis, skrydžio instrukcijas, meniu ir pan.

- **Žaiskite žodžių žaidimus.** Spręskite kryžiažodžius, žaiskite žodžių žaidimus, pvz., *Scrabble*. Daug žaidimų yra internetinėse svetainėse, taigi galite žaisti jums patogiu laiku, nesiderindami prie partnerio.

- **Žiūrėkite filmus.** Filmai yra vienas iš malonumų, kuriuos sau leidžiame po sunkios darbo dienos, taigi stenkimės malonumą susieti su nauda. Žiūrėdami filmą, pasirinkite norimą išmolti kalbą, girdėdami naujus žodžius, juos lengvai susiesite su vaizdu ar situacija, taip juos lengvai suprasite ir gerai įsiminsite. Nesupratę vieno kito epizodo, nepasiduokite, peržiūrėkite juos dar kartą, taip pat galite peržiūrėti filmą savo gimtąja kalba, tai padės jums pasitikrinti, ar teisingai supratote tekstą.

- **Nustatykite norimą išmolti kalbą elektroniniuose prietaisuose** – reguliariai jais naudodamiesi, net nepajusite, kaip papildysite žodžių išteklius naudingais terminais. Žodžių įsisavinimas taps natūraliu, o ne priverstiniu mokymosi procesu.

- **Išsikelkite konkretų uždavinį** – kiek naujų leksinių vienetų išmoksitė per tam tikrą laiką, kiek teminių grupių sąrašų sudarysite, kiek žodžių medžių sukursitė ir pan. Pasiektas tikslas ir padaryta pažanga suteiks jums daug teigiamų emocijų.

Literatūra:

<http://www.iocrf.org/resources/EffectiveWays.html> Žiūrėta 2013 gegužės mėn.

http://www.sheppardsoftware.com/vocabulary_tips.htm Žiūrėta 2013 gegužės mėn.

<http://esl.about.com/od/engilshvocabulary/ht/htvocab.htm> Žiūrėta 2013 gegužės mėn.